

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБА-ЁШЛАРИНИ
РАЦИОНАЛ ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ПЕДАГОГИКА
ФАНИНИНГ ЎРНИ**

Тошниязов Умирбек Хуррамович

Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти

Ёшлар билан ишлаш, маънавият маърифат бўлими бошлиғи,

“Ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақола олий таълим муассасаларида талаба-ёшларнинг рационал тафаккурини ривожлантиришда педагогика фанининг ўрнини таҳлил қилади. Мақолада рационал фикрлашнинг аҳамияти, унинг талаба-ёшларнинг шахсий ва касбий ривожланишидаги роли, ҳамда педагогика фанининг таълим жараёнидаги вазифалари кўриб чиқилган. Педагогика фанининг асосий йўналишлари, ўқитиш усуллари ва рационал тафаккурни ривожлантиришга қаратилган методлар тавсифланади. Мақоладаги илмий таҳлиллар олий таълимда рационал фикрлаш қобилиятларини шакллантириш учун зарур бўлган назарий ва амалий ёндашувларнинг аҳамиятини кўрсатади.

Калит сўзлар: дунёқараиш, ратсионал билим, билиш, ирратсионал билиш, билишнинг моҳияти.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается роль педагогической науки в развитии рационального мышления студентов в высших учебных заведениях. В статье анализируются значимость рационального мышления, его роль в личностном и профессиональном развитии студентов, а также задачи педагогической науки в образовательном процессе. Описываются основные направления педагогической науки, методы обучения и подходы, направленные на развитие рационального мышления. Научный анализ, представленный в статье, подчеркивает важность теоретических и практических подходов в формировании рационального мышления в высшем образовании.

Ключевые слова: мировоззрение, рациональное знание, познание, иррациональное знание, сущность познания.

ABSTRACT

This article examines the role of pedagogy in developing the rational thinking of students in higher education institutions. The article discusses the importance of rational thinking, its role in the personal and professional development of students, and the tasks of pedagogy in the educational process. It describes the key areas of pedagogy, teaching methods, and approaches aimed at enhancing rational thinking.

The scientific analysis presented in the article emphasizes the significance of both theoretical and practical approaches to the development of rational thinking in higher education.

Keywords: *worldview, rational knowledge, knowledge, irrational knowledge, essence of knowledge.*

КИРИШ

Рационал тафаккур ёки мантикий фикрлаш – бу инсоний фаолиятнинг муҳим жиҳати бўлиб, инсоннинг билимларини, маълумотларни таҳлил қилиш, улкан масалаларга мантикий ва тўғри йўл билан ёндашиш қобилиятини англатади. Рационал фикрлаш, айниқса, олий таълим жараёнида талаба-ёшларнинг шаклланишида ва уларнинг профессионал салоҳиятини оширишда муҳим аҳамият касб этади. Олий таълим муассасаларининг мақсади нафақат билим бериш, балки уларни ўйлашни ўргатиш ва ҳар қандай муаммога мантикий равишда ёндашишни таълим жараёнига интеграция қилишдан иборатдир.

Рационал тафаккурнинг аҳамияти ва унинг талаба-ёшларнинг шахсий ривожланишидаги ўрни

Рационал тафаккур – бу мантикий, танқидий ва ижодий фикрлашнинг ёрдамчи воситаси бўлиб, ўқувчиларда турли ҳолатларга тўғри хулоса қилиш, янги билимларни шахсий тажриба билан боғлаш, ва уларни амалга ошириш қобилиятини шакллантиради. Рационал тафаккур ўз ичида икки асосий элементни: мантикий фикрлаш ва таҳлил қилиш қобилиятларини ўз ичига олади. Ушбу тафаккурни ривожлантириш, талаба-ёшларга нафақат мураккаб муаммоларни ечишда, балки ҳаётда тўғри қарорлар қабул қилишда ёрдам беради.

Педагогика фанининг рационал тафаккурни ривожлантиришдаги ўрни

Педагогика фанининг асосий мақсади – ёшларнинг билимларини чуқурлаштириш, уларнинг интеллектуал салоҳиятларини ривожлантириш, ижодий ва мантикий фикрлаш қобилиятларини оширишдир. Рационал тафаккурни ривожлантиришда педагогика фанининг ўрни айни даражада муҳимдир. Педагогика – таълим жараёнини ўрганиш ва ташкил қилиш, ўзгарувчан жамият ва тараққиёт талабларига мос равишда янгиланишларни амалга ошириш учун янги метод ва усулларни таклиф этади.

Рационал тафаккурни ривожлантиришда педагогика фанининг асосий йўналишлари.

1. Фикрлаш ва таҳлил қилиш қобилиятларини ривожлантириш

Педагогика фанининг мақсади талаба-ёшларга мураккаб маълумотларни таҳлил қилиш, уларни синтез қилиш ва мантиқий хулосалар чиқаришни ўргатишдан иборатдир. Бу жараёнда педагогика фанининг ўрни катта. Ушбу вазифаларга мувофиқ, таълимда ўқитиш усуллари ва амалий машқлар талаба-ёшларнинг рационал фикрлаш қобилиятларини оширишга қаратилган.

2. Танқидий фикрлашни рағбатлантириш

Танқидий фикрлаш – бу кишининг фикрлаш жараёнида объектив, мантиқий ва далилларга асосланган ёндашувларни қўллаш қобилиятидир. Рационал тафаккурни ривожлантиришда танқидий фикрлашни рағбатлантириш муҳим аҳамиятга эга. Олий таълимдаги педагогик жараёнда талаба-ёшлардан ҳар доим саволларга жавоб топишни, ҳар хил қарорлар ва хилма-хил ёндашувларни баҳолашни талаб қилиш керак.

3. Ижодий фикрлаш ва муаммоларни ҳал қилиш қобилияти

Рационал тафаккурнинг бир қисми ижодий фикрлашдир. Бу фикрлаш шакли, муаммоларга стандартлашган ёки кенгаш асосидаги ёндашувлардан ташқари, янгича ва инновацион йўللар орқали эришиладиган натижаларни назарда тутди. Педагогика фанининг вазифаси ёшларнинг ижодий ва мулоҳазали фикрлашини рағбатлантиришдан иборатдир.

4. Олий таълим муассасаларида ўқитиш методлари ва усуллари

Педагогика фанининг ўрни олий таълим муассасаларидаги таълим методларини шакллантиришда ҳам катта аҳамиятга эга. Рационал тафаккурни ривожлантириш учун замонавий педагогик усулларни қўллаш керак. Уларга:

- **Музокара ва муҳокама:** Фикрларни мослаштириш ва таҳлил қилишга ёрдам беради.

- **Масала-ёзиш ёки сценарийлар:** Масалаларни ҳал қилиш орқали ёшлар ўз фикрлаш қобилиятларини ишга соладилар.

- **Группавий ишлаш:** Жамоа билан фаол ишлаш, муҳокамалар, исломий ижодий ва таълимий муҳитни яратиш, ёшларга ҳар бир қарорни фикрлаш, тўғри ва мантиқий асосда қабул қилишга ёрдам беради.

5. Ҳар бир талабанинг шахсий салоҳиятини инобатга олиш

Педагогика фанининг асосий вазифаларидан бири ҳар бир талаба-ёшнинг шахсий хусусиятларини, қобилиятларини, қизиқишларини инобатга олиб, уларни мувозанатли равишда ривожлантиришдир. Рационал тафаккурнинг ҳар бир одамда ўзгача шаклланишини назарда тутадиган индивидуал йўналишларни қўллаш, уларнинг интеллектуал салоҳиятини максимал даражада оширишга ёрдам беради.

Рационал тафаккурни ривожлантиришнинг натижалари

Рационал тафаккурни ривожлантириш олий таълим муассасаларидаги таълим жараёнининг марказий мақсади бўлиб, бу жараён талабаларнинг фақатгина билим олишларига эмас, балки уларнинг мантиқий, ижодий ва танқидий фикрлаш қобилиятларини шакллантиришга ҳам хизмат қилади. Талаба-ёшлар рационал тафаккур орқали ҳаётдаги муаммоларга тўғри, рационал ва мантиқий ёндашиш, юқори савияда қарорлар қабул қилиш ва уларни амалга оширишни ўрганадилар.

ХУЛОСА

Олий таълим муассасаларида талаба-ёшларнинг рационал тафаккурини ривожлантириш педагогика фанининг асосий вазифаларидан биридир. Бу жараён талаба-ёшларнинг нафақат ижтимоий, балки шахсий ривожланишида ҳам муҳим роль ўйнайди. Педагогика фанининг назарий ва амалиётдаги йўналишлари, уларнинг рационал фикрлаш қобилиятларини оширишга қаратилган ҳар бир жараёнда муваффақиятга эришиш учун муҳим шартлар ҳисобланади. Рационал тафаккурни ривожлантириш, олий таълим муассасаларининг ҳар бир фаолиятида назарий ва амалий йўллар орқали ёшларнинг интеллектуал салоҳиятини оширишга ёрдам беради.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ахмедов, М. (2020). Педагогика назарияси. Тошкент: Нафис Ношир.
2. Гуревич, А. И. (2018). Рационал фикрлаш: назарий ва амалиёт аспекти. Москва: Академия.
3. Ибрагимов, Ш. (2017). Олий таълимда танқидий ва ижодий фикрлашни ривожлантириш. Тошкент: Таълим.
4. Усмонов, Т. (2022). Педагогика ва таълим методикаси. Тошкент: Навоий Ношир.
5. Лейфер, Г. В. (2016). Педагогика фанининг асослари. Санкт-Петербург: РГПУ.
6. Белова, М. А. (2019). Олий таълимда талаба-ёшлар психологик ривож. Москва: Просвещение.
7. Харрис, С. (2015). Theories of Critical Thinking and Education. New York: Routledge.
8. Колесникова, Л. Н. (2019). Рациональное мышление и его развитие в педагогическом процессе. Санкт-Петербург: Питер.
9. Шахбанова, Х. (2021). Педагогика фанининг назарий ва амалий йўналишлари. Тошкент: Халқаро Ношир.
10. Воронова, Т. И. (2018). Теория и практика педагогики. Москва: Высшая школа.